

GÂZÎ HÜSEYİN PAŞA'NIN GİRİT'TEKİ VAKIF ESERLERİ

Yusuf SAĞIR*

ÖZET

Hüseyin Paşa Bursa'ya bağlı Yenişehir'de doğdu. Bursa'dan İstanbul'a gelerek, Osmanlı sarayında baltacılar zümresine girdi. Daha sonra ok atmadaki üstün başarısı sebebiyle IV. Murat'ın beğenisini kazandı; böylece saray içerisinde yükselmeye başladı. Büyük mirâhûr iken, 1634'te vezirlik rütbesiyle kaptân-ı derya oldu. Daha sonra birçok farklı kademedeki görev yaptıktan sonra IV. Murat'ın nedîmi oldu. 1638'de Anadolu Beylerbeyi, 1639'da sadâret kaymakamı olarak atandı. IV. Murat'ın vefatından sonra çeşitli görevlerin yanında Sultan İbrahim'in nedimliğini yaptı. Ancak o, asıl başarısını serdâr olarak Girit adasının fethinde göstermiştir. Bu çerçevede adadaki Resmo ve bazı kalelerin alımını gerçekleştirmiştir. Diğer taraftan Kandiye kalesini üç kez kuşatmış olmasına rağmen nihâi sonuca ulaşamamış; ancak "İnadiye" adlı kaleyi inşa ettirmek sûretiyle buranın fethine zemin hazırlamıştır. Bu görevinden azledikten sonra kaptan-ı deryâ (1658) ardından Rumeli beylerbeyi (1658) olduysa da, hakkındaki bazı iddialar sebebiyle sadrazam Köprülü Mehmet Paşa'nın girişimiyle Rebilülahir 1069/Aralık-Ocak 1658-1659'da İstanbul'da katledildi. O, bir taraftan Girit adasının fethi için çaba gösterirken diğer taraftan adanın imarını gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda o, Resmo'da bir imâret, bir muallimhâne; Kisamo'da bir câmi yaptırmıştır. Aynı zamanda Resmo'da bir camiye tamir ettirmiş; Hanya'da ise bir mescidi câmiye çevirmiştir. Buralarda görev yapacak şahısların maaşları ve eserlerin tefrişâtı için Girit'te kendisine temlik edilen birçok köyü gelirleriyle vakfetmiştir. Bütün bunların sağlıklı bir şekilde hayatiyetlerini sürdürebilmeleri için de 10 Rebiülahir 1068/15 Ocak 1658 tarihli bir vakfiye düzenlettirmiştir.

Anahtar Kelimeler:Gâzî Hüseyin Paşa, Vakıf, Câmi, Muallimhâne/Mektep, Resmo, Hanya, Kisamo.

FOUNDATIONS BY GAZİ HUSEYIN PASHA IN CRETE

ABSTRACT

Huseyin Paşa was born in Yenişehir- a town of Bursa. After he left Bursa, he went to İstanbul and joined to the woodcutters/baltacılar in the Ottoman Palace. Then he was praised by Murat the fourth thanks to his extreme skill in archery, so he started to rise in the palace. While he was the mirahur, he became the admiral/kaptanıderya having the rank of prime minister/sadrazam. After he had served in many departments, he was appointed as the adviser/nedim of Murat the fourth. After a

* Dr., Öğretmen MEB, El-mek: yusufcesme@hotmail.com

while, he was appointed as Anatolian governorin 1638 and as vice prime minister/sadaret kaymakamı in 1639. After Murat the fourth passed away, in addition to many different areas he served Sultan Ibrahim as his nedim. But he showed his real success in the conquest of Crete island as the headcommander/serdar. He captured Resmo and some other castles in the island. Although he surrounded the castle Kandiye three times, he couldn't reach his real aim, but he did preparation for the conquest by building the castle İnadiye. After he was fired from his duty, he was appointed as kaptanıderya(1658) and governor of Rumeli(1658) but because of some claims about him, he was killed in Rebiülahir 1069/December-January 1658-1659 in Istanbul as a result of Koprulu Mehmet Paşa's attempt. While he was trying to conquer the Crete island, on the other hand he constructed the island. In this context, he built an eating house/imaret and a scholl/muallimhane in Resmo, and a mosque in Kisamo. At the same time he had a mosque repaired in Resmo and converted a masjid into the mosque. He devoted many villages that were given him for the salaries of the staff and refurbishment of the foundations with their revenue. Then he arranged a vakfiye to maintain all these foundations in a right way in 10 Rebiülahir 1068/ 15 January 1658.

Key Words:Gazi Hüseyin Paşa, Waqf, Mosque, School, Rethymno, Chania, Kissamo.

Giriş

Gâzî Hüseyin Paşa, Osmanlı Devlet idaresinde mühim vazifeler üstlenmiş önemli bir devlet adamıdır. Bu önemli özelliğinin yanı sıra o, Girit adasının fethindeki etkisi ve orada vakıf eserler yaptırmış olması yönüyle de dikkat çekmektedir. Bu makalede Gâzî Hüseyin Paşa'nın hayatı ve Girit'te yaptırmış olduğu vakıf eserler üzerinde duruldu. Bu çerçevede okuyucuların karşılaştırma yapmalarına imkân vermek için makalenin sonuna konuyla ilgili vakfiyeler ilâve edilmiştir.

1. Gâzî Hüseyin Paşa'nın Hayatı

Hüseyin Paşa Bursa'ya bağlı Yenişehir'de doğdu. İstanbul'a gelerek saray-ı atık baltacıları arasına girdi. Onun ok atmadaki yeteneği IV. Murat'ın beğenisini kazandı. Önce küçük, sonra büyük mirâhûrluğa tayin edildi. 1044/1634'te vezirlik verilerek kaptân-ı deryâ yapıldı. Revan seferindeki üstün gayreti neticesinde Mısır beylerbeyi oldu. 15 Cemâziyelahir 1047/4 Kasım 1637'de azledilerek, Hasbahçe'de hapsedildi. Ancak bir süre sonra eski itibarını kazanarak Padişah'ın nedîmi oldu. Bağdat seferi yolunda Konya'ya varıldığında Anadolu beylerbeyliğine getirildi (1638). Ardından 1049/1639'da sadâret kaymakamlığına atandı. IV. Murat'ın vefatını müteakip tekrar kaptân-ı deryâ, daha sonra Muharrem 1051/Nisan Mayıs 1641'de Özi muhafızı oldu ve Azak kalesini Ruslardan geri almakla görevlendirildi; fakat bunda başarılı olamadı. 1052/1642-1643'te Bosna ve 1053/1643-1644'te Bağdat vâililiğine tayin edildi. 1054/1644-1645'te Sultan İbrahim'in nedîmi oldu. Hakkındaki çeşitli dedikodular ve uyumsuz hareketleri sebebiyle Budin vâililiğine getirilerek saraydan uzaklaştırıldı.¹

Bir müddet sonra 1055/1645-1646'ta Hanya muhâfızı, ardından Cemâziyelâhir 1056/Temmuz-Ağustos 1646'da Girit serdârı oldu. O, Resmo kalesinin fethini müteakip

¹ Naîmâ Mustafa Efendi, **Tarih-i Naîmâ**, haz. Mehmet İpşirli, c. III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 1027; Şeyhî Mehmet Efendi, **Vekâyi'ü'l-Fudâlâ**, haz. Abdülkadir Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989, ss. 88-89, 151; Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, **Silahdâr Târîhi**, c. I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928, ss. 178-180.

1057/1647'de Kandiye kalesini muhasara etti. İstenilen sonuca ulaşamayınca Kandiye kalesinin karşısına "İnadiye" adlı kaleyi yaptırdı. On üç sene kalenin fethi için çaba gösterdi. Cemâziyelevvel 1066/Şubat-Mart 1656'da sadâret makamına atanmışsa da bu göreve başlayamadan azledilmiştir. Köprülü Mehmet Paşa sadâretinde 20 Şaban 1068/23 Mayıs 1658'de Girit serdârlığından azledilmesine karşın, 14 Şevvâl 1068/15 Temmuz 1658'de üçüncü defa kaptân-ı deryâlığa atandı. 7 Rebiülevvel 1069/3 Aralık 1658'de Rumeli beylerbeyi yapıldı ise de hakkındaki iddialar nedeniyle görevinden elçektirilerek Rebilülâhir 1069/Aralık-Ocak 1658-1659'da İstanbul'da katledildi. Mezarı Yedikule'deki Hasbahçe'de Yıldızlı Kapı'dadır. Cesareti nedeniyle halk tarafından kendisine "deli" lakabı verilmiştir.² Köprülüzâde Fâzıl Ahmet Paşa, babası Köprülü Mehmet Paşa'nın katlettirdiği Hüseyin Paşa'nın adını, Kandiye'nin fethinden sonra, bir vefa ifâdesi olarak camiye çevrilen kiliselerden birine vermiştir.³

2. Gâzî Hüseyin Paşa Vakıfları

Gâzî Hüseyin Paşa'nın Girit'teki vakıflarından bahseden aynı tarihli iki farklı vakfiyesinin sûretleri⁴ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunmaktadır. Bunların her ikisi de 10 Rebiülâhir 1068/15 Ocak 1658 tarihidir. Söz konusu vakfiyelerin mukaddimeleri neredeyse aynı olmasına mukâbil, içerik bakımından farklı hükümler ihtivâ etmektedirler. Ancak muhtevâ itibariyle daha az olan vakfiyede yirmi şahidin isimleri unvanlarıyla birlikte zikredilmiş; diğer vakfiyede ise bunlardan sadece beşinin ismi sayılmış, ardından "ve ğayruhüm (diğerleri)" denilmiştir. Bundan hareketle şahitlerin tümünün isimlerinin yazıldığı vakfiyenin ilk olarak düzenlendiği söylenebilir.⁵

Vakfiyesine göre Gâzî Hüseyin Paşa; Girit adasında bulunan Resmo'da bir imâret ve muallimhâne/mektep yaptırmış; bir câmiyi tamir ettirmiş; buralarda görev yapacak şahısları ve alacakları ücretleri belirlemiştir. Öte yandan Hanya'da bir mescidi câmiye çevirmiş; Kisamo'da da bir câmi binâ ettirmiştir. Onun vakıflaştırdığı müesseseler aşağıdaki şekilde tablolaştırılabilir:⁶

Tablo 1: Gâzî Hüseyin Paşa'nın Girit'te Yaptırdığı Vakıf Eserler

Şehir	Cami	Muallimhâne	İmâret
Resmo	1	1	1
Hanya	1	-	-
Kisamo	1	-	-

² "Deli" lakabıyla da meşhur olmasına karşın; biz, makalede Girit'in fethindeki büyük etkisi nedeniyle ona verilen "Gâzî" unvanını kullanmayı tercih ettik. Evliya Çelebi her iki lakabı birlikte kullanmaktadır. Bkz. Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, VIII. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 175.

³ Abdurrahman Abdî Paşa, **Vekâyi'nâme**, haz. Fahri Ç. Derin, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 84, 87, 118, 121-122, 130-131; Vekâyi'ü'l-Fudâlâ, ss. 153-154; Hasan Vecihî Efendi, **Tarih**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâmiye Kısmı, nr. 917, vr. 47b, 48b, 79a; Naîmâ, c. III, ss. 1058 vd., 1086 vd., 1102-1108, 1241-1244, c. IV, ss. 1824-1826, 1828; Kâtip Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr**, haz. Orhan Şaik Gökyay, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973, s. 177; Evliya Çelebi, ss. 175-178; Silahdâr, c. I, s. 180; Mücteba İlgürel, "Deli Hüseyin Paşa", **DİA**, c. XIX, İstanbul, 1999, ss. 4-6; Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, Haz. Nuri Akbayar, c. III, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 720; Yusuf Sağır, **Osmanlı Arşiv Belgelerine ve Vakfiyelerine Göre Köprülü Ailesi Vakıfları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2012, ss. 36-37, 57.

⁴ Vakıfların tüzüğü hükmündeki vakfiyeler düzenlendikten sonra, asılları vâkıflara verilir. Bir sûreti mütevellîye, bir sûreti de Defter-i Hakânî'deki gerekli defterlere kaydedilirdi. Sağır, **Vakfiyesine Göre Köprülü Mehmet Paşa Vakıfları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005, ss. 1-4

⁵ VGMA, 734.141.81.

⁶ VGMA, 610.205.243.

Gâzî Hüseyin Paşa kurumların masrafları ve burada görev alacak şahısların maaşlarının da karşılanması için bazı mülkleri vakfetmiştir. Bunları aşağıdaki şekilde tabloştırmak mümkündür:⁷

Tablo 2: Gâzî Hüseyin Paşa'nın Vakfettiği Mülkler

Nâhiye	Dükân	Menzil	K. hâne	Hamam	Değirmen	Köy	Mezraa	Çiftlik	Bağ
Resmo	-	-	-	1	25	3	-	-	-
Hanya	3	1	1	-	-	14	1	-	18 dönüm
Kisamo	4	-	-	1	7	5	-	-	-
Abokoron	-	-	-	-	2	-	-	1	-
Temniz	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Toplam	7	1	1	2	34	22	1	2	18 dönüm

Bunlardan başka o, yukarıda tabloda verildiği üzere kendisine hibe ve temlik edilen köy ve mezraaların bütün şer'î ve örfî vergilerini vakfetmiştir.⁸ Vakfiyesine göre vakıf eserlerde görev alacak şahısların alacakları miktar aşağıdaki tabloda şöylece gösterilebilir:⁹

Tablo 3: Gâzî Hüseyin Paşa Vakıflarında Görev Yapacak Şahıslara Ödenen Ücretler

Tüm Eserlere	Günlük (Akçe)	Yıllık (Akçe)
Mütevelli ¹⁰	20	7300
Câbî ¹¹	8	2920
Kâtip	8	2920
RESMO		
Câmi		
İmam	20	7300
Hatip	20	7300
Müezzin-i Evvel	12	4380
Müezzin-i Sâni	10	3650
Kayyim-i Evvel ¹²	12	4380
Kayyim-i Sâni	10	3650
Sâki ¹³	8	2920
Nâzir ¹⁴	5	1825
Cüzhân ¹⁵ (30 kişiye birer ikişer)	45	16425

⁷ VGMA, 610.205.243; VGMA, 734.141.81.

⁸ VGMA, 610.205.243; VGMA, 734.141.81.

⁹ VGMA, 610.205.243.

¹⁰ Vakıf işlerini yürütmekle görevli kişi. M. Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. II, MEB Yayını, İstanbul, 1983, s. 640.

¹¹ Vakfın gelirini toplayan tahsildâra ve görevlilere maaşlarını dağıtan kişiye denir. Ali Himmet Berkî, **Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tâbirler**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, 2. Baskı, Ankara, trs., s. 9.

¹² Vakfın malını görüp gözetmek, korumak ve temizlemekle görevli kişidir. Pakalın, c. II, s. 223.

¹³ Sâki; su veren, su dağıtan anlamlarına gelmektedir. Şemseddin Sâmî, **Kâmûs-ı Türkî**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 700. Buradaki anlamı, Câmide abdest almak isteyenlere su getiren ve su veren kişidir.

¹⁴ Mütevellinin vakıftaki tasarruflarını denetleyen ve vakıf işlerinde mütevellinin kendisine fikir danıştığı görevliye denir. Ömer Hilmi Efendi, **İthafu'l-Ahlâf Fî Ahkâmî'l-Evkâf**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara trs., s. 14.

Turkish Studies

akçe)		
Mekteb/Muallimhâne		
Muallim	10	3650
Halife ¹⁶	5	1825
İmâret		
Aşçı	12	4380
Ekmekçi	12	4380
Derbekci (Kapıcı)	3	1095
Karakullukçu (İşçi)	3	1095
Sâkî	8	2920
HANYA		
Câmi		
İmam	10	3650
Müezzin	5	1825
Kayyim	3	1095
KISAMO		
Câmi		
İmam	10	3650
Hatip	10	3650
Müezzin-i Evvel	7	2555
Müezzin-i Sâni	5	1825
Kayyim (iki kişi üçer akçe)	6	2190
Toplam	287	104.755

Hüseyin Paşa, bu kurumların sağlıklı bir şekilde hizmet verebilmeleri ve hayatiyetlerini uzun süre devam ettirebilmeleri adına aşağıdaki şekilde vakıf bütçesinden tahsisatta bulunmuştur.¹⁷

Tablo 4: Gâzî Hüseyin Paşa Vakıflarına Yapılacak Masraflar

RESMO		
Câmi	Günlük (Akçe)	Yıllık (Akçe)
Kûb, İbrik	3	1095
Kandil, şamandıra, süpürge	8	2920
Meremmete	8	2920
Şem'-i Asel	10	3650
Revgan-ı Zeyt	8	2920
Hasır (Muallimhâne/Mekteb için)	2	730
İmâret		
Nemek	20	7300
Odun	20	7300
Kaşık, çanak, meremmet vb.	8	2920
HANYA		

¹⁵ Kur'an-ı Kerim'in otuz bölümünden birini okumakla vazifeli okuyucu. Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf İstılahları Lügatçesi", **VD**, sayı: XVII, Ankara, 1983, s. 56.

¹⁶ Muallimin yardımcısına denir. Yediyıldız, s. 57.

¹⁷ VGMA, 610.205.243.

Câmi		
Kandil, hasır, şem'-i asel	5	1825
KİSAMO		
Câmi		
Hasır, revgan-ı zeyt, şem'-i asel, kandil	10	3650
Toplam	102	37.230

Gâzî Hüseyin Paşa, müesseselerde görev alacak şahısların sahip olması gereken vasıfları vakfiyelerinde zikretmiştir. Nitekim o, mütevellilerin dîndâr ve müstekîm; câbîlerin dürüst; imamların Kur'ân'ı güzel okuyan, sâlih ve mütedeyyin; hatiplerin sâlih ve hoş sözlü; müezzinlerin güzel sesli; nâzırların dîndâr olmasını şart koşturmuştur. Diğer taraftan muallim ve cüzhânların fakirlerden seçilmesini özellikle istemiştir. Söz konusu nitelikler, sâdece Resmo'da görev yapacak bireylere yönelik bahsedilmiştir. Bu hususların, diğer eserlerde görevlendirilecek şahısların tayininde de dikkate alındığı söylenebilir.¹⁸

İmâretin işleyişine yönelik birkaç hüküm vakfiyede yer almaktadır. Bu bağlamda Ramazanda ve Cuma gecelerinde imârette günlük iki kile¹⁹ pirinç, üç okka²⁰ sade yağ, dört okka baldan yemekler yapılmaktadır. Diğer gecelerde ise günlük yarım okka sade yağ, bir müzer²¹ buğday ve bir müzer un kullanılmaktadır.²²

Sadrazamlardan vakıf kuran birçok kişi, vakıf bütçelerinden Mekke ve Medine'deki ihtiyaç sahiplerine dağıtılmak üzere belli bir meblağ vakfetmişlerdir.²³ Bu bağlamda Hüseyin Paşa, Mekke fakirlerine iki bin kuruş Medine fakirlerine de üç bin kuruş tahsisât ayırmıştır. O, vakıflara nezâret etme görevini Dârussaâde ağalarına bırakmış;²⁴ arta kalan vakıf gelirlerinin tasarruf hakkını da önce kendisine sonra vakıf evladına bırakmıştır. Bunların neslinin son bulması halinde gelirlerin fazlasından dul ve yetimlere, satın alınmak sûretiyle Kadir gecesinde kaftan, kuşak, ayakkabı, gömlek, takke ve don dağıtılması vakfiyede şart koşulmuştur.²⁵

Vakfiyelerin içeriğinden bahsettikten sonra şimdi de eserlerin geçmişten günümüze konularını değerlendirmeye çalışalım. Sözü edilen eserler hakkında ilk bilgileri, Hanya (1055/1645) ve Kandiye (1080/1669) fetihlerine iştirak eden Evliya Çelebi vermektedir. Bu bağlamda o, Hanya'daki camileri sayarken Hüseyin Paşa'ya ait bir câmi zikretmemektedir. Vakfiyesine göre, Hüseyin Paşa Hanya'da yeniden bir câmi inşa etmemiş, var olan bir mescidi câmiye çevirmiştir. Öte yandan Evliya'nın Hanya'da isimlerini tasrih etmediği yedi mescid bulunmaktadır.²⁶ Zikri geçen câminin bu yedi mescidden birisi olması muhtemeldir. O, Resmo

¹⁸ VGMA, 610.205.243.

¹⁹ Tahıl ölçüğü olarak kullanır; muhtelif çeşitleri olmakla birlikte bir İstanbul kilesi yirmi beş kilo civarındaydı. Bkz. Pakalın, c. II, s. 281.

²⁰ Arapça "kıyye" kelimesinden galat olarak kullanılmaktadır. Dört yüz dirheme mukabildir; bir okka 1.282 gramdır. Kâmûs-ı Türkî, s. 1133; Pakalın, c. II, s. 723.

²¹ Müzer, Girit adasına has bir ölçüm birim olsa gerek. Zira bu kavram Köprülüzâde el-Hâc Hâfız Ahmet Paşa'nın Kandiye'deki vakıf eserlerini konu edinen vakfiyesinde de geçmektedir. Köprülü Kütüphânesi, Vakfiyeler, 8/2451, vr. 5b. Bununla ilgili olarak sözlüklerde bir bilgiye rastlayamadık.

²² VGMA, 610.205.243.

²³ Bkz. Mustafa Güler, **XVI.-XVII. Yüzyılda Haremeyn Vakıfları**, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s.101. **Surre-i Hümayûn**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, Nisan 2008, ss. 15-22, 38; Sağır, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre..., ss. 127-128

²⁴ VGM, 734.141.81.

²⁵ VGMA, 610.205.243.

²⁶ Evliya Çelebi, ss. 170, 173.

bahsinde ise Hüseyin Paşa imârı olan kiliseden bozma bir câmiyi ve imâreti eserinde kaydetmektedir.²⁷

Kisamo kalesi hakkında da bilgi veren Evliya Çelebi, buranın Hüseyin Paşa tarafından fethedildiğini zikrettikten sonra kale içinde hiçbir câminin bulunmadığını belirtmekte, buna karşın yedi adet manastırın varlığından söz etmektedir. Ayrıca o, Fazıl Ahmet Paşa'nın 1080/1669'da bunlardan birisinin "Hünkâr Camii" bir diğersinin de "Veziriazam Camii" olarak manastırdan câmiye çevrilmesini emrettiğinden ve bu işe başlandığından bahsetmektedir. Dolayısıyla Evliya Çelebi, Kisamo'da Hüseyin Paşa'ya ait herhangi bir eser ismi kaydetmemektedir.²⁸

Son dönem araştırmaları dikkate alındığında Gâzî Hüseyin Paşa'nın Girit adasında varlığını sürdüren eserlerinin Resmo'daki câmii, mektebi ve imâreti olduğu görülmektedir. Sözü edilen Câmi'ye "Narenciye Câmii" de denilmektedir [Resim 1, 2, 3].²⁹ Burası Müslümanların 1923'te adadan ayrılmasını müteâkip önce bir satışyerine dönüştürülmüş; ardından 1925'te "Agios Nikolaos" adlı bir kiliseye çevrilmiştir. Câmi'nin mevcut minâresi 1890-91 yıllarında yaptırılmıştır. Bu minâre 2004'te restorasyona alınmıştır [Resim 4,5]. Hüseyin Paşa'nın vakfiyesinde binâ eylediğini belirttiği imâret ise günümüz araştırmacılarından Konstantinos'a göre Venedik döneminde San Francesco kilisesi idi; daha sonra Hüseyin Paşa tarafından imârete çevrilmiştir ki penceredeki hilâl işareti ve kazılarda elde edilen sonuçlar buranın daha önce Osmanlılar tarafından imâret olarak kullanıldığını göstermektedir. Şimdilerde kütüphâne olarak hizmet veren yerin de zikri geçen Hüseyin Paşa'nın imâr ettiği mektep olması muhtemeldir. Günümüzde Câmi, konservatuvar olarak kullanılmaktadır.³⁰

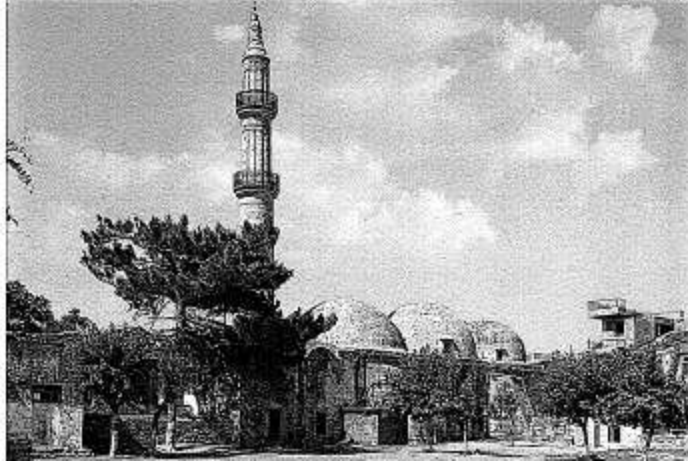
Neticede, Osmanlı devlet adamlarının vakıf kurma geleneğini Gâzî Hüseyin Paşa da sürdürmüştür. O, Girit adasının Osmanlı toprağı haline gelmesine gayret gösterirken, bir taraftan da kurduğu vakıf eserlerle buraların manevî fethinin gerçekleşmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bahsedilen vakıf eserler, elan Yunanistan sınırları içerisinde kalmaktadır. Bunlardan varlığı tespit edilebilenlerin korunmasına yönelik her iki ülke arasında gerekli antlaşmalar yapılmalıdır. Bu meyânda söz konusu kurumlar aslî hüviyetine uygun fonksiyonlarını icrâ edebileceği gibi iki ülke arasında tarihî bağların güçlenmesine yönelik hizmet verebilen sosyo-kültürel mekânlara da dönüştürülebilir.

²⁷ Evliya Çelebi, s. 177.

²⁸ Evliya Çelebi, s. 239.

²⁹ Nusret Çam, *Yunanistan'daki Türk Eserleri*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2006, ss. 76-80.

³⁰ Konstantinos Giapitsoglou, "Gazi Deli Hüseyin Pasha Complex", *Ottoman Architecture in Greece*, Editor: Ersi Brouskari, Hellenic Ministry of Culture, 2008, ss. 436-439.

EKLER:

Resim 1: Resmo, Gâzî Hüseyin Paşa Câmii Batı Cephesinden Bir Görünüş (Nusret Çam)

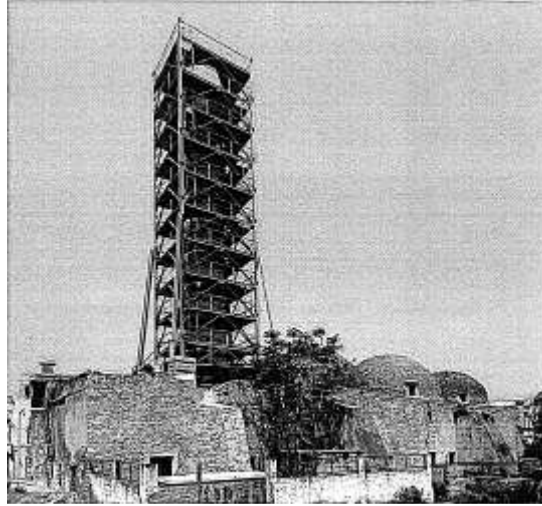
Resim 2: Resmo, Gâzî Hüseyin Paşa Câmii İçinden Bir Kesit (Konstantinos Giapitsoglou)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/2, Winter 2013

Resim 3: Resmo, Gâzî Hüseyin Paşa Câmii Giriş Kapısı (Konstantinos Giapitsoglou)

Resim 4: Resmo, Gâzî Hüseyin Paşa Câmii'nden Genel Bir Görünüş (Konstantinos Giapitsoglou)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/2, Winter 2013

Resim 5: Resmo, Gâzî Hüseyin Paşa Câmii Minâresi (Nusret Çam)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/2, Winter 2013

müntehâ-yı menzilinı tefekkür ve kavlı-i ilâh olan "وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ"³⁹ mefhûmını tedebbür ve "مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ" iz'ân⁴¹ mefhûmını "وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فَرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ"⁴⁰ fehvâsını ittikân idüb yevmü'l-me'âd tezevvüd-i zâd-ı muhalledü'l-ımdâd semtine 'âzım ve isticlâb şu bât-ı kesiretü'l-berakâtda bi'n-niyyeti's-sâfiyye tevcîh-i fuâda câzım olub kâffe-i ekârîr ve nazar-ı? tasarrufâtı şer'an nâfize ve âmme-i tekârîr ve teberru'âtının sıhhatını aklı hâize olduğı hâlde Girid cezîresi ordusunda 'alenen icrâ-yı ahkâm-ı şer'iyye ve infâz-ı kazâyâ-yı mer'iyye için 'akd olınan meclis-i şer'-i şerîf-ı ikaviyyü'l-erkân ve mahfil-i dîn-i münîf-i celiyyü'r-rahmân "حافظ الله ما تعاقب الملوان"⁴² hâzır olub li-ecli't-tescîl ve envâtü'l-beyâna mütevellî nasb eyledüğü Ebû Bekir Ağa muvâcehesinde tav'an ikrâr-ı sahîh ve rağben i'tirâf-ı sarîh kılub silk-i mülk-i sahîhimde muntazam ve rişte-i kabz u tasarrufımda münsehab olub taraf-ı şehriyârîden nişân-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn ile bu fakîre hibe ve temlik olınan Resmo nâhiyesinde vâki' lede'l-cîrân ma'lûmu'l-hudûd Ermenoz (ارمنوز) nâm-ı diğêr Fesadbel'i (فصد بلعي) nâm ve Yeniköy nâm karyeve Sohlo (سوحولو) nâm karye ve Hanya nâhiyesinde vâki' ma'lûmu'l-hudûd Debirgan (دبركان) nâm karye ve Elikan (الليكان) nâm karye ve Virişi (ويريشي) nâm karye ve Kisamo (كيسامو) nâhiyesinde ma'lûmu'l-hudûd İspilye (اسيليه) nâm karye ve Nohya (نوحيا) nâm karye ve TirapanyaKalı (تراپانياه) nâm karye ve Baskulı (بسقولى) nâm karye ve Dirapanya Analı (دراپانياانالو) me'a Metoh Cebare (متوحجباره) nâm karye ve Temniz (تمنيز) nâhiyesinde vâki' lede'l-cîrân ma'lûmu'l-hudûdFinike nâm çiftlik ve Abokoron (ابوقورون) nâhiyesinde Acısu nâm mevki'de vâki' lede'l-ahâlî ma'lûmu'l-hudûd Mori (مورى) çiftliği demek ile ma'rûf çiftlik ve üç göz âsiyâb-ı nehr-i câri ve üç göz âsiyâb-ı nehr-i harâbe ve Hanya nâhiyesinde Aya nâm karyede vâki' ma'lûmu'l-hudûd dokuz göz ta'bîr olunur iki kıt'a âsiyâb-ı nehr-i câri ve nefsi Resmoda vâki' ma'lûmu'l-hudûd mülk hamâmı ve Resmo nâhiyesinde Mesompılo (مسام پلو) nâm karyede ma'lûmu'l-hudûd on beş kıt'a âsiyâb-ı nehr-i câri ve nâhiye-i merkûmeye tâbi' Ekserhorba (اکسرحوربا) nâm karyede vâki' on kıt'a âsiyâb-ı nehr-i câri yeri harâbe olan mülk âsiyâblar ve nefsi Kisemoda vâki' mülk diğêr hamâmı ve kapu kurbında vâki' dört bâb mülk dükkânı ve nâhiye-i merkûmeye tâbi' Topya (توپيا) ve Norhor (نورهور) nâm karyede vâki' dört kıt'a âsiyâb-ı nehr-i câri-i ma'mûre ve üç kıt'a âsiyâb-ı harâbe ve nefsi Hanyada vâki' Simtapyâ (سيمطيا) demek ile meşhûr mevki'de lede'l-cîrân ma'lûmu'l-hudûd dibâğet işlenür bir bâb dükkânı müştemil mülk menzili ve kapu kurbında vâki' kenîse demek ile meşhûr mülk kahvehâneyi ve iki bâb dükkânı ve Hanya muzâfâtından Lakoz (لقوز) nâm karye sınırında vâki' müsteğnin'ani'l-hudûd tahmînen on dönüm mikdârı bâğ ve mevzi'-i âharda Kafiri Mündire (كافرى منديره) demekle meşhûr tahmînen sekiz dönüm mikdârı harâbe bâğ yeri bozkır olmağın kurâ ve arâzi ve hamâmlar ve âsiyâbân ve havânitin ve hadâikı müştemil emlak cemî' arâzi ve eşcâr ve enhâr zükira ev lem-yüzker kâffe-i mensûbât ve hukûk ve tarâik ve merâfikı ile takarruben ilallâhi'l-hâlîki'l-meğfûri'r-rahîm ve tevessülen ile'r-rabbi's-şekûri'r-rezzâki'l-kerîm "يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ"⁴³ "يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ" zikr-i âti şurûtim üzre vakf-ı sahîh-i şer'i ile vakf ve habs-i sarîh-i mer'î ile tahlîd eyleyüb ve cemî'-i evkâf-ı mezbüremi bi-cümletihâ fâriğan 'ani's-şevâğil ve'l-mevâni' mütevellî-i mezkûre teslîm eyledüm ol dahi vakfiyyet üzre tesellüm eyleyüb ve şöyle şart eyledümki zikr olınan kurâ ve akâr ve arâzi ve bâğ ve bâğçe ve eşcâr ve hânût ve âsiyâbân ve hamâmlardan hâsıl olan rib' ve ğalle ve rîm ve fazla vesâir icârâtdan beher sene müennese-i sultâniye hissesi edâ olındıktan sonra ğalle-i mezkûreden yevmî yigirmi akçe [207] cihet-i tevliyet ve yevmî sekiz akçe cihet-i cibâyet ve yevmî sekiz akçe cihet-i kitâbet ola ve hayâtda olduğımda murâd eylediğimi istihdâm ve 'azl ve nasb eyleyüm civâr-ı rahmet-i Rahmâna dâhil olduğımda vazîfe-i mersûme ile evlâdımdan ekber ve erşedi mütevellî ola el-'iyâzü billâh evlâd munkarız oldıkdâ re'y-i hâkim şer'-i şerîf ile vakfıma bir müstekîm ve dîndâr kimesne vazîfe-i mersûme ile mütevellî ve bir müstekîm-i mecd kimesne câbî ve fenn-i kitâbetde mâhir ve hizmetine kâdir bir kimesne kâtib ola vazîfe-i mezbûreleriyle ve ğalle-i mezkûreden yevmî yigirmi akçe vazîfe ile bir mücevvid ve sâlih ve mütedeyyin kimesne Resmoda ta'mîr ve tathîr eyledüğim câmi'-i şerîfe imâm

³⁹ "...Dünyada hayır olarak ne yapıp gönderirseniz, mutlaka onun mükâfatını âhirette Allah katında bulursunuz..." **Kur'ân**, Bakara, 2/10.

⁴⁰ "...İlkin sizi nasıl yarattıksa, aynen o şekilde Bize döndünüz..." **Kur'ân**, Kehf, 18/48.

⁴¹ "Sizin elinizdekiler tükenir, ama Allah'ın elinde olanlar bakidir..." **Kur'ân**, Nahl, 16/96

⁴² "Gece ile gündüzü birbir ardı sıra geldikçe Allah onu korusun."

⁴³ "O gün ki ne mal, ne mülk, ne evlat insana fayda verir. O gün insana fayda sağlayan tek şey, Allah'a teslim ettiğî arı duru bir gönüldür." **Kur'ân**, Şu'arâ, 26/88-89.

ola ve câmi'-i merkûmda yevmî yigirmi akçe vazîfe ile sulehâdan hoş-âğâz bir kimesne hatîb ola ve yevmî on iki akçe ile sulehâdan hoş-elhân bir kimesne müezzîn ola ve on akçe vazîfe ile bir kimesne müezzîn-i sâni' olup câmi'-i mezkûrda evkât-ı hamsede ezân ve ikâmet ve yevm-i cum'ada salâ ve leyâlîde temcîd eyleyeler ve yevmî on iki akçe ile bir kimesne kayyim ola ve yevmî on akçe ile bir kimesne kayyim-i sâni' olup edâ-i hizmet eyledüklerinden sonra vazîfelerine müstehakk olalar ve yevmî sekiz akçe ile bir kimesne sâki' olup her gün vüdû' için câmi'-i mezkûrda su getüre ve bir dîndâr kimesne dahi yevmî beş akçe ile evkâf-ı mezbûreye nâzır ola ve fukarâ-i 'ulemâdan otuz nefer kimesne her gün ba'de salâti'l-fecr câmi'-i mezkûrda cem' olup her biri Kur'ân-ı azîmü's-şândan birer cüz'-i şerîf tilâvet idüb ve hatm-i şerîf idüb sevâbını fahr-ı enbiyâ sürür-ı asfiyâ hazret-i Muhammedü'l-Mustafa sallallâhü 'aleyhi vesellem hazretlerinin rûh-ı şerîflerine ve ervâh-ı âl-i ashâbına ve kâffe-i ehl-i îmân ve hâsseten benim dahi rûhıma ihdâ eyledüklerinden sonra birer ikişer akçe vazîfeye müstehakk olalar ve dahi sulehâ-i 'ulemâdan bir kimesne muallim-i sibyan' olup ta'lîm-i Kur'ân-ı 'azîm eyledüğünden sonra yevmî on akçe vazîfeye mutasarrıf ola ve bir kimesne dahi beş akçe vazîfe ile halîfe-i sibyan' ola ve ğalle-i merkûmeden yevmî üç akçe ile ibrik ve kûb iştirâ olına ve yevmî sekiz akçe ile câmi'-i mezbûrda kandîl ve şamandıra ve süpürge iştirâ olına ve ğalle-i mezbûreden yevmî sekiz akçe câmi'-i mezbûrın ve mektebin ta'mîr ve termîmine sarf olına ve mu'allimhânenin hasırına yevmî iki akçe sarf olına ve ğalle-i mezbûreden yevmî on akçeye şem'-i asel iştirâ olunub câmi'-i mezbûrın mihrâbının iki cânibinde leyle-i Berâtda vaz' ve ikâd olına ve ğalle-i mezbûreden yevmî sekiz akçe revġan-ı zeyt iştirâ olına ve leyâlî-i Ramazânda ve leyle-i Mi'râc ve leyle-i Berâtda câmi'-i mezbûrın minâresinde on kandîl ikâd olunub mâ'adâsi mevâzi'-i lâzimesinde ikâd olına vesâir leyâlîde kader-i kifâye ikâd olına ve yevmî on iki akçe ile Resmoda binâ eylediğim imârete bir kimesne aşçı ve yevmî on iki akçe ile bir kimesne itmekci ola ve yevmî üç akçe ile bir kimesne der-bekci ola ve yevmî üç akçe ile bir kimesne karakullukci ola ve yevmî sekiz akçe ile bir kimesne sâki' ola ve yevmî iki akçe ile nemek iştirâ olına ve yevmî yigirmi akçe ile odun iştirâ olına ve sekiz akçe kaşık ve çanak ve meremmet ve kalaya sarf olına ve Ramazân-ı şerîfde imâret-i merkûmede yevmî iki keyl pirinc tabh olına ve leyâlî-i⁴⁴ Ramazân ve Cum'a gicelerinde gündelik ve leyâlî-i Ramazânda ve Cum'a gicelerinde üç vukiyye revġan-ı sâde sarf olına ve dört vukiyye 'asel dahi sarf olına vesâir gicelerde nisf-ı vukiyye revġan-ı sâde sarf olına ve yevmî bir muzer buğday ve bir muzer un sarf olına ve ğalle-i merkûmeden mahrûse-i Hanyada vâki' câmi' eylediğim mescid-i şerîfin imâmına yevmî on akçe vazîfe virile ve müezzînine beş akçe vazîfe ve kayyimine üç akçe vazîfe virile ve yevmî beş akçe kandîl ve hasır ve şem'-i 'asel iştirâ olına ve ikâd olına ve ğalle-i merkûmeden Kisemoda binâ ve ta'mîr eylediğim câmi'-i şerîfin imâmetine yevmî on akçe ile bir kimesne imâm ola ve on akçe vazîfe ile bir kimesne hatîb ola ve yevmî yedi akçe vazîfe ile bir kimesne müezzîn-i evvel ola ve beş akçe ile bir kimesne müezzîn-i sâni' ola ve iki kimesne üçer akçe ile kayyim ola ve yevmî on akçe hasır ve revġan-ı zeyt ve şem'-i 'asel ve kandîl iştirâ olunub câmi'-i şerîfe sarf olına ve yine şöyle şart eyledümki ba'de'l-mesârif-i'l-meşrûha fazla-i ğalle-i mezkûreye hayâtda oldıkca ben mutasarrıf olam ve ba'de kazâi'n-nahb ve likâi'r-rabb ba'de'l-mesârif fazla-i ğalle-i mezkûreye evlâdım ve evlâd-ı evlâdım neslen ba'de neslin karnen ba'de karnin mâ-te'âkabû ve tenâselû mutasarrıf olalar ve ba'de'l-inkırâz fazla-i ğalle-i mezkûreye 'utekâm ve evlâd-ı 'utekâm ve neslen ba'de neslin ve fer'an ğıbb-ı asl mutasarrıf olalar ve ba'de'l-inkırâz fazla-i ğalle-i mezkûre ile leyle-i Kadirde erâmil ve eytâma kaftân ve kuşak ve pâbûc ve kamîs ve tekye ve don iştirâ olunub kabl-i şer'-i şerîfeden müstehakk olanlara tevzî' olına ve yine şöyle şart eyledümki vakf-ı mezbûrda her bâr tebdîl ü tağyîr u taklîl ü teksîri yedimde ola ve yine şöyle şart eyledümki mahrûse-i Resmoda hâkim-i şer' olan kimesne mütevellî-i evkâfın beher sene muhâsebesini görelere deyu kelâmını itmâm idüb ve mütevellî-i mezkûr dahi vâkıf-ı müşârun-ileyhi cemî' ikrârında vicâhen tasdîk ve şifâhen tahkîk eyledüğünden sonra vâkıf-ı müşârun-ileyh cânib-i vifâkdan semt-i şikâka 'âzim olup vakf-ı akâr ve arâzi ve mâ-yelhaku bihâ imâm-ı a'zam hümâm-ı efham sirâcü'l-fikh tâcü'l-ümme reh-nümâ-yı küll hâdi-i sübûl Ebû Hanife Numan bin Sabit ve Hilal ibn-i Yahya katlarında egerçi sahîh ve lâkin ğayr-ı lâzım olmağın vakf-ı mezbûrlardan rücû' eyledüm mütevellî-i merkûm yedini ref' ve bana teslim eylesün deyu da'vâ idüb işbu hâkim-i mevki'-i sadr-ı kitâb

⁴⁴ Vakfiyede bu ibâreden önce "Cum'a gicelerinde gündelik" ibâresi fazladan yazılmıştır.

“طوبى له⁴⁵” ve hüsn-i me’âb huzûrundan murâfa‘a-i şer‘-i şerîf olduklarında mütevellî-i mezbûr dahi cevâb-ı bâ-savâba müteveccih olup vakfiyye-i akâr husûsan ba‘de’t-teslîm ile’l-mütevellî imâmeyn-i hümmâmeyn katlarında vakf-ı sahîh ve lâzım kabîlinden olmağla anların mezheb-i şerîfleri üze vakf-ı mezbûrın sıhhat ve lüzûmına hükm taleb iderüm deyu def‘le cevâb eyledüğünde hâkim-i mûmâ-ileyh hazretleri dahi mekâl-i cânibeyn ve kelâm-ı ferîkayna teemmül-i enîk ve tefekkür-i dakîk idüb cânib-i hayrı i‘tibâra hakîk görüb vakfiyye-i ‘akârın sıhhat ve lüzûmına hükm-i muhkem-i şer‘î ve kazâ-i mübrem-i mer‘î idüb cemî‘-i evkâf-ı mezbûre resm-i ma‘lûm ve tarz-ı merkûm üze vakf-ı sahîh ve lâzım oldu min ba‘d naks u nakzı muhâl u ihtilâl ve ibtâlî mümteni‘u’l-ihimâldür⁴⁶ “فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ⁴⁶” vâcibü’l-vâkıfî’l-kerîm ‘ale’l-mülki’r-rabbi’r-rahîm⁴⁷ “يجزى المسئين والمحسنين ولا يضيع أجر العاملين⁴⁷” cerâ zâlik ve hurrire fi’l-yevmi’l-âşir min rebî‘i’l-âhir li-sene semân ve sittîne ve elf.

ŞÜHÛDÜ’L-HÂL

Vezîr-i mükerrem Mustafa Paşa

Emîrû’l-ümerâi’l-kirâm Hüseyin Paşa

Emîrû’l-ümerâi’l-kirâm Mehmed Paşa

Emîrû’l-ümerâi’l-kirâm Ömer Paşa

Emîrû’l-ümerâi’l-kirâm Mehmed Paşa ve ğayruhüm.

GÂZÎ HÜSEYİN PAŞA VAKFIYESİ⁴⁸ (2)

VGM, 734.141.81; 10 Rebiülahir 1068/15 Ocak 1658

[141] مجاز لأصله جدد الفعل؟ لنقلمصطفى القاضي بعسكر روم ايلي غفر له⁴⁹

على شاكلة اصله الممضى المختوم نمقه الفقير عن سبحانه مجدي محمد القاضي بعسكر اناطولى غفر له⁵⁰

ما هو المشروح في هذه الصحائف من أصل الوقف والشروط، وصحّ لديّ وجرى كلّ ما بين يديّ وإني بعد مراعات اللوازم الشرعية والمراسم المرعية حكمتُ بصحة ما حرّر في صحفها، وقضيت بلزوما فصل فيها قوادمها حكما نافذا في اصولها وقبورها واقفا على مواقف الخلاف الجاري بين الأئمة الأشراف، وأنا العبد الفقير إلى الله تعالى عزّ شأنه محمد بن عبد الرحمن القاضي بأردوي همايون⁵¹

‘Unvân-ı menâşîr-i ikbâl ol mâlikü’l-mülk ve kâmilü’ş-şuûn ve vâkıf-ı zamâir ve fâ’il-i bî-çûnhamd-i mevfûr ile müzeyyen idüğü zâhir ve şân-ı zevâhir-i küll-i zî-bâl celiyyü’r-rahmân ol hâlikü’l-ervâh ve fâlikü’l-asbâha sipâs-ı ğayr-ı mahsûr ile mu’anven idüğü bâhirdür pes efrâd hamd-i tafsîl ve icmâl ile ve ‘umûm adâd senâ-i temâm u kemâl ile vâcibü’l-vücûd mebd-e-i nizâmü’l-‘âlem ve ma‘bûd-ı müşfi‘ü’l-cûd-ı benî Âdem dergâhına bi’t-taksîr arz olunur kibi-fazlihi “ولقد كرّمنا” kitâb-ı “وجزاهم بما صبروا جنة وحريرا لا يرون فيها شمسا ولا زمهيرا⁵²”⁵³ “i-şîrâze-i mutrıız ve şîrâze-i benî Âdem⁵²”

⁴⁵“Ne mutlu ona.”

⁴⁶ “Kim bu vasiyeti işittikten sonra değiştirirse vebâli değiştirenlerin boynunadır. Şüphesiz Allah herşeyi hakkıyla işiten ve bilendir.” **Kur’ân**, Bakara, 2/181.

⁴⁷ “[O] iyilik ve kötülük yapanlara karşılığını verir; gayret edenlerin amellerini boşa çıkarmaz.”

⁴⁸ Bu vakfiye sûreti, fermân-ı ali ve vâkıf evladı el-Hâc Mehmed’in arzuhâliyle 29 Cemaziyelahir 1122/25 Ağustos 1710 tarihinde aslından çıkarılmıştır.

⁴⁹ Bu [vakfiye] nakledilmek sûretiyle aslı gibi kaydedildi. Rumeli kazaskeri Mustafa (Allah onu affetsin).

⁵⁰ Mühürlenmiş, imzalanmış aslı gibidir. Bunu Allah’a fakir Anadolu kazaskeri Mecdî Mehmed (Allah onu bağışlasın) yazdı.

⁵¹ Bu sayfalarda açıklanan şeyler, vakfiyenin aslından ve ona ait şartlardandır. Önümde duran bu vakfiye sahih olup hepsi huzurunda gerçekleşmiştir. Şer‘î ve resmî açıdan gerekli olan hususlara riayet ettikten sonra, bu vakfiyenin sayfalarında yazılanların doğru olduğuna ve içinde verilen ayrıntıların gerekli olduğuna, şerefli imamlar arasında câri olan ihtilaflara vâkıf olarak, hem asıl hem de ayrıntılarında geçerli olmak üzere kesin bir şekilde hükmettim. Ben izzet ve azamet sahibi Allah’ın fakir kulu ordu-yı hümmâyûn kâdısı Mehmed bin Abdurrahim’im.

⁵² “Gerçekten biz Âdem evlatlarını şerefli kıldık...” **Kur’ân**, İsra, 17/70.

mübrem ve müşerrez oldu sıla-i salavât-ı zekiyât ve nuhbe-i tahiyât-ı tayyibât ol mekkî-i mekîn mutâ'-ı emîn nebiyy-i ümmî resûl-i arabî hâtem-i enbiyâ resûl-i hâdî-i enâm ve rehnümâ-yı sübül serdâr-ı zümre-i enbiyâ vü asfîyâ serdâr-ı sübhânellezî Ebu'l-Kasım Muhammed Mustafa 'aleyhi teslîmât mâ hüve'l-evfâ hazretlerinin ravza-i mutahhara ve türbe-i münevverelerine ihdâ olunur ki vücûd-ı mükerremi kâffe-i kâşif-i dücî ve mukaddem-i muhteremi âmme-i nûr-ı Hüdâ oldu ve ol âl-i athâr ve ashâb-ı büzürg-vârları üzerlerine olsun ki her biri bir fehvâ-yı "أصحابي كالنجوم بأيهم اقتديتم" "رضوان الله تعالى عليهم أجمعين وعلى من اقتديتم" ⁵⁴ sipeh-sâlâr-ı zümre-i takî ve kâfiledâr-ı fırka-i hüdâdîrler "من اقتديتم" ⁵⁵ pes bu dünyâ-yı dîn ve ferş-i bukalemûn medâr-ı bevâr-ı bünyâdî nâ-pâyidâr me'vâ-yı menâyâ ve mesvâ-yı rezâyâ mu'terek-i ğumûm u mesâib ve mecma'-ı hümûm u nevâib ne'îmi hatar-zevâl mukîmi ser-zevâl-i irtihâl lezzeti mesûbe-i elem sıhhati mashube-i sakam surûrî şurûra karîn ve visâli infisâle rehîn mansıbı nasb râhatı ta'b üzre idüğü her zî-akl-ı selîm ve re'y-i sedîde vâzih ve her zî-tab'-ı müstakîm ve reşîde lâ-yuhaddür felâ cereme her fatn-lebîbe vâcib ve fezz-erîbe lâ-büddürki mülâhaza-i bedâyi'-i sanâyi'-i Alîm ü Hallâk ve mutâla'a-i bedâyi'-i hükm-i Hakîm ü Rezzâk ve nazar-ı ayn-ı i'tibâr-ı şuhûd ve tafahhus-ı ahvâl her mevcûd ile intihâz-ı fırsat idüb mecâzî umûrında tefekkür ve tafsîl-i ahvâlinde tedebbür kılub kendüye cereyân iden fevâid ve ni'am ve feyezân kılan avâ'id ü keremden ba'de's-sarf ilâ zarûriyyâta fazlası sübül-i müberrâta îsâr ve ğıbbü'l-harc ilâ mühimmâta zâidini vücûh-ı hayrâta ihtiyâr ile iksâr-ı savâlih i'mâl ve iddihâr-ı ücûr-ı müsmiretü'n-nevâl kılub 'alâ hey'et-i behiyye mahşûr ve fî-cennet-i âliye mübtehic ve mesrûr ola çûn bu mukaddemât-ı vâcibetü'l-kabûl ve kazâyâ-yı vâzihatü'l-medlûl ledâ erbâbi'l-ârâ ve 'inde ashabi'n-nehy hakîk ve tasdik idüğü mukarrer ve karîn-i tahkîk idüğü müsellemdür fe-li-hâze dârü's-saltanatı'l-'aliyye mahmiyye-i Kostantuniyye sâkinlerinden 'avn-i 'inâyet-i Fâtih u Fettâh ve lutf-ı hidâyete faliku'l-asbâh birle fâtihi cezîre-i Girid "طهر الله تعالى من" ⁵⁶ "جعل الله قريتنا بتوفيقه معادا ومعاشا" ⁵⁷ olan serdâr-ı ekrem vezîr-i mükerrem müşîr-i müfahham nâzîmü'l-'âlem müdür-i cumhûru'l-ümem el-mahfûf bi-'umûmi'l-matlabi'l-mülki'l-'allâm tâlibü'l-hayrât ve'l-hasenât râğibü's-sadakât ve'l-müberrât Gâzî Hüseyin Paşa ⁵⁷ mukaddemât-ı sadîka-i mezkûre muktezâsınca mebde-i fitratından muntehâ-yı menzîlini tefekkür ve kavîl-i ilâh olan mefhûmını tedebbür ve "وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فَرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ" ⁵⁸ "مَا إِذْ أَنْ" mefhûmını iz'ân ⁵⁹ [142] fehvâsını ittikân idüb yevmü'l-me'âd tezevvüd-i zâd-ı muhalledü'l-îmdâd semtine 'âzim ve isticlâb şu bât-ı kesîretü'l-berakâtda bi'n-niyyeti's-sâfiyye tevcih-i fuâd câzim olub kâffe-i ekârîr-i şer'iyyesi câize ve âmme-i tasarrufât-ı mer'iyyesi nâfize ve sahîh oldıgını akli hâize oldıgı hâlde Girid cezîresi ordusunda 'alenen icrâ-yı ahkâm-ı şer'iyye ve infâz-ı kazâyâ-yı mer'iyye için akd olunan meclis-i şer'-i şerîf-i kaviyyü'l-erkân ve mahfil-i dîn-i münîf-i celiyyü'r-rahmân "حافظ الله ما تعاقب الملوان" ⁶⁰ hâzır olub vakf-ı âti'z-zikra li-eclî't-tescîl ve'l-emri'l-itmâm mütevellî nasb ve ta'yîn idüb tevliyeti kabul iden 'umdetü'l-akrân İbrahim bin Ahmed muvâcehesinde tav'an ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve râğiben i'tirâf-ı sarîh-i mer'î silk-i mülk-i sahîhimde muntazam ve rişte-i kabz u tasarrufumda münselik olub taraf-ı şehriyârîden hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn ile mu'anven bâ-nişân-ı hümâyûn bu fakîre hibe ve temlîk olunub cezîre-i merkûmede Hanya kazâsı nâhiyelerinde vâki' mülk-nâme-i hümâyûn mücebince bana intimâ ile her biri tahdîd ve tavsîfden müsteğnî Hanya nâhiyesinde Asfakiye (اسفاكية) nâm mahalde karye-i Aloloci? (فسجدي) karye-i Ana Rum Ani (انه روم اري) karye-i Erdihan'a? (اردحنعا) karye-i Füs'adi (فسجدي) karye-i Osanarya? (اوسه ناريا) karye-i Ayonagi (ايوناكي) karye-i Simalar (سمالر) karye-i Vedoad (ودواداسكلو) karye-i Folosa (فولوسا) karye-i Mirasia (مراسعه) karye-i Meil Mocori (مثل موجوري) karyelerden ve Gudı (غوطي) nâm mezra'adan her bir re'âyâ ve evlâd-ı re'âyâsı ile ve

⁵³ "Sabretmelerine karşılık onlara cennet ve ipek ihsân eder. [Koltuklarında diledikleri gibi dinlenirler] Orada ne güneş sığacağı görürler; ne de dondurucu soğuğa uğrarlar." **Kur'ân**, İnsan, 76/12-13. [] içindeki kısm Arapçası vakfiyede yazılmamış.

⁵⁴ "Ashâbım, gökteki yıldızlar gibidir; hangisine uyarmanız doğruyu ulaştırır." el-Âcurrî, **eş-Şerîa**, I-IX, Tahkîk: Abdullah bin Ömer bin Süleyman, Dâru'l-Vatan, II. Baskı, Riyad, 1999, c. IV, s. 1690; İbn-i Batta, **el-İbâretü'l-Kübrâ**, I-IX, Tahkîk: Rıza Muftî vd., Dâru'r-Râye, Riyad, 1988-1997, c. II, s. 564.

⁵⁵ "Allah'ın rızası onların ve Ahiret gününe kadar onlara güzel bir şekilde bağlı olanların üzerine olsun."

⁵⁶ "Allah onu kâfirlerin pisliğinden ve yakınlıklarından arındırır."

⁵⁷ "Allah, onu hem bu dünyada hem öbür dünyada başarılı kılsın."

⁵⁸ "...İlkin sizi nasıl yarattıysa, aynen o şekilde bize döndünüz..." **Kur'ân**, Kehf, 18/48.

⁵⁹ "Sizin elinizdekiler tükenir, ama Allah'ın elinde olanlar bakidir..." **Kur'ân**, Nahl, 16/96

⁶⁰ "Gece ile gündüzü birbir ardı sıra geldikçe Allah onu korusun."

vâki‘ olan tilâl ve cibâl ve yaylaklarını ve arâzî-i hâliye re‘âyâsının mezra‘aları ve mütevec-i i‘tibâr ile olan sağîr karyeleriyle ve bi‘l-cümle a‘şâr ve rûsûm ve nâhiye-i mezbûrede vâki‘ olan beytü‘l-mâl-ı ‘âmme ve hâssasıyla ve kurâ-yı mezkûrünün cemî‘ cizyesiyle yüzker ev lem-yüzker kâffe-i mensûbât ve hukûk ve tarâik ve merâfıkıyla tekarrûben ila‘llâhi bi-kalbin selim zikri âti üzere vakf-ı sahîh-i şer‘î ile vakf u habs sarîh-i mer‘î ile habs u tahlîd u te‘bîd idüb kurâ-i mezkûrünü bi-cümletin tevâbi‘hâ⁶¹ fâriğan ani‘ş-şevâğil ve‘l-mevâni‘ her birini mütevellî-i mezbûr İbrâhîm Ağaya teslîm ol dahi vakfiyyet üzere kabz u tesellüm eyledüğünden sonra şöyle şart eyledümki zikr olunan karyelerden ve cizyelerden hâsıl olan mahsûlât beher sene üçer bin ğurûş Medîne-i Münevvere ‘alâ münevverihâ ekmelü‘t-tahiyye fukarâsına ve iki bin ğurûş dahi Mekke-i Mükerrerede olan fukarâya ve sulehâya irsâl olunub beyinlerinde mu‘tâd-ı kadîm üzere tevzî‘ ve taksîm olına ve dahi şöyle şart eyledümki vakf-ı mezbûrîma Dârusaâde eş-Şerife ağaları nâzır olalar ve dahi şöyle şart eyledümki ben hayâtta oldıkça vakf-ı mezbûrın mahsûlünden vech-i meşrûh üzere Haremeyn-i Muhteremeyn fukarâsına şart ve ta‘yîn olunan cem‘an beş bin ğurûş ifrâz olındıktan sonra bâkî kalan cemî‘-i mahsûlata ben diledüğüm vech üzere mutasarrıf olam bi-emrillâhi te‘âlâ kazâ-i nahb ve likâ-i rabb eyledüğümde evlâd-ı kibârım ve evlâd-ı evlâdım ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdım neslen ba‘de neslin mâ-te‘âkabû ve tenâselû tevliyeyet-i vakf-ı mezbûr ve zevâid-i cemî‘-i mahsûlât-ı kurâ-i mezkûrüne mutasarrıf olalar ba‘de‘l-inkirâz "نعوذ من غضب"⁶² nâzır-ı vakf olan ağa-yı müşârun-ileyh hazretleri bir dîndâr ve perhîzkâr ve müstekîm kimesne vakf-ı mezbûre mütevellî nasb ve ta‘yîn idüb Haremeyn-i Muhteremeyn fukarâsına meşrûta olan beş bin ğurûşu beher sene mahalline îsâle himmet buyurub adem-i vusûlinin ihtirâz birle ‘indellâhi‘l-celil nâil-i ecr-i cezîl olmağa sa‘y eyleyeler deyu ta‘yîre şurût ve tebyîne kuyûd idüb hatm-i kelâm eyledükde mütevellî-i merkûm İbrâhîm Ağa vâkıf-ı müşârun-ileyh hazretlerini cemî‘ ikrârında vicâhen tasdik ve şifâhen tahkîk eyledüğünden sonra vâkıf-ı müşârun-ileyh hazretleri cânib-i vifâkdan semt-i şikâka ‘âzim olub vakf-ı kurâ-i arâzî ve mâ-yelhaku-bihâ İmâm-ı A‘zam ve hümâm-ı efram sirâcü‘l-mille tâcü‘l-ümme rehnümâ-yı küll ve hâdî-i sebîl Ebû Hanife-i Kûfî "جوزي خير الجزا"⁶³ ve Kûfî hazret-i Nu‘man bin Sabit ve Hilal bin Yahya katlarında egerçi sahîh ve lâkin ğayr-ı lâzım olmağla vakf-ı mezbûrîmdan rücû‘ ve kemâ-kân mülkime idhâl benim için emr-i meşrû‘ olduğına binâen mütevellî-i merkûm vakf-ı mezbûrdan yedini ref‘ veya bana redd-i teslîm eylesün deyu da‘vâya tasaddî ve mütevellî-i merkûm İbrahim Ağa ile hakim-i mevki‘-i sadr-ı kitâb "طوبى له"⁶⁴ ve hüsn-i me‘âb hazretleri huzûrunda müterâfi‘an ve her biri mübteğâsınca fasl u hasma tâliben olduklarında mütevellî-i merkûm dahi cevâb-ı bâ-savâba tasaddî idüb vakf-ı mezbûr ba‘de‘t-teslîm ile‘l-mütevellî imâmeyn-i hümâmeyn-i kâmileyn temâmeyn-i şerîfeyn [143] bedreyn-i münîreyn hibru‘r-rabbânî Ebû Yusuf imâm-ı sâni ve bahru‘l-me‘ânî imâm-ı sâlis Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî rahmetullâhi te‘âlâ ‘aleyhimâ katlarında vakf-ı sahîha lüzûm-ı lâzım ve lüzûmına cumhûr-ı müctehidîn câzimlerdür deyu redd u teslimden imtinâ‘ ve anların re‘y-i sedîd ve mezheb-i reşîdeleri müktezâsınca hükm taleb i[t]dükde hâkim-i mûmâ-ileyh "أسبغ الله نعمه"⁶⁵ hazretleri dahi mekâl-i cânibi ve kelâm-ı ferîkaynı teemmül-i enîk ve tefekkür-i dakîk idüb cânib-i hayrî i‘tibâra hakîk görüb vakf-ı sâlifü‘z-zikrîn sıhhat ve lüzûmına hükm-i muhkem-i şer‘î ve kazâ-i mübremi mer‘î idüb cemî‘-i vakf-ı mezbûr resm-i ma‘lûm ve tarz-ı merkûm vakf-ı sahîh ve lâzım olmağla min ba‘d nakz-ı nakzına mecâl-i muhâl ve ihtilâl ve ibtâlî mümteni‘ü‘l-ihimâl oldı "فمن بدله بعد ما سمعه فإنما إثمه على الذين يبدلونه إن الله سميع عليم"⁶⁶ ve ecru‘l-vâkıfî ‘ale‘l-hayyî‘l-cevâdî‘l-kerîm el-mülki‘r-rahîm "يجزى المحسنين والمسنين ولا يضيع أجر العاملين"⁶⁷ cerâ-zâlik ve hurrire fi‘l-yevmi‘l-‘âşir min rebî‘i‘l-âhir li-sene semânin ve sittîn ba‘de‘l-elf min hicre men lehü‘l-ğâyetü‘l-‘izz ve‘ş-şeref.

⁶¹ Kelime "توابها" yazılması gerekirken, "توابها" şeklinde yazılmıştır.

⁶² "Taşkınlık yapanın şerrinden Allah'a sığırız."

⁶³ "[Allah] hayırla [ona] karşılık versin"

⁶⁴ "Ne mutlu ona."

⁶⁵ "Allah onu nimetleriyle donatsın"

⁶⁶ "Kim bu vasiyeti işittikten sonra değiştirirse vebâli değiştirenlerin boynunadır. Şüphesiz Allah herşeyi hakkıyla işiten ve bilendir." **Kur‘ân**, Bakara, 2/181.

⁶⁷ "[O] iyilik ve kötülük yapanlara karşılığını verir; gayret edenlerin amellerini zâyî etmez"

ŞÜHÜDÜ'L-HÂL

Vezîr-i mükerrem Mustafa Paşa

Emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Hüseyin Paşa mîr-i mîrân-ı fermân sâbıkan

Emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Mehmed Paşa mîr-i mîrân-ı Hanya sâbıkan

Emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Mehmed Paşa mîr-i mîrân-ı Hamid sâbıkan

Emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Ömer Paşa mîr-i mîrân-ı Ankara sâbıkan

Emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Mehmed Paşa mîr-i mîrân-ı Karahisar hâliyen

Emîrû'l-ümerâi'l-kirâm İbrâhîm Paşa mîr-i mîrân-ı Çorum sâbıkan

Kudvetü'l-ümerâi'l-kirâm Mustafa Beg mîr-livâ-i Çorum hâliyen

Kudvetü'l-ümerâi'l-kirâm Mustafa Beg mîr-livâ-i Aksaray hâliyen

Kudvetü erbâbi'l-ilm Mehmed Efendi reis hâliyen

Kudvetü'l-emâsil ve'l-akrân Abdürresûl Ağa ser-alây-ı yesâr hâliyen

Kudvetü'l-emâsil ve'l-a'yân Mehmed Ağa kethüdâ-yı Rumili hâliyen

Kudvetü'l-emâsil Hızır Efendi defterî hâliyen

Kudvetü'l-emâsil Ömer Ağa mîralây-ı Kandiye

Mustafa Ağa bin Abdülkerîm ez-ze'îm

Ali Ağa bin Abdülmennân ez-ze'îm

Murad Ağa ez-ze'îm

Kahveci Mehmed Ağa ez-ze'îm

Muslı Ağa ez-ze'îm

Kürdoğlı Veli Ağa ez-za'îm